

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett knappt fyrtiotal yrkanden i motioner som väcktes under allmänna motionstiden år 1998 och som tar upp frågor som rör unga lagöverträdare. Två sakfrågor får därvid en utförlig behandling. Den ena handlar om förebyggande åtgärder. Där understryker utskottet familjens betydelse, särskilt när det gäller införlivandet av normer och värderingar. Utskottet betonar samtidigt vikten av att andra vuxna, t.ex. personal i förskolan och skolan, engagerar sig i dessa frågor och att de är uppmärksamma på barn som är i behov av särskilt stöd. Utskottet avstyrker samtliga motioner i denna del. Den andra frågan rör påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Här hänvisar utskottet till det beslut om ändringar på området som trädde i kraft den 1 januari i år. Ändringarna innebär bl.a. att en ny av domstolen tidsbestämd påföljd, slutna ungdomsvård, införs och att det blir möjligt att förena överlämnande till vård inom socialtjänsten med ungdomstjänst, som har stora likheter med samhällstjänst. Förändringarna innebär att reaktionssystemet vid brott av unga blir tydligare samtidigt som åtgärderna har en utpräglad social inriktning. Utskottet avstyrker samtliga här aktuella motionsyrkanden med hänvisning till de nya reglerna. Även övriga i ärendet behandlade motionsyrkanden avstyrks.

I ärendet föreligger tio reservationer och ett särskilt yttrande.

Motionerna

1998/99:Ju219 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det brottsförebyggande arbetet.

1998/99:Ju507 av Christina Axelsson och Cinnika Beiming (s) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av andra straffformer för unga förstagångsförbrytare.

1998/99:Ju901 av Sten Tolgfors (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att föräldrarnas ansvar för barnen bör understrykas genom information om föräldrarnas skadeståndsansvar,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger föräldrar rätt att begära hjälp av polis eller socialtjänsten att få hem sina barn, som utan lov

vistas på stan eller i andra olämpliga miljöer nattetid i enlighet med vad som anförts i motionen,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag som möjliggör för polisen att registrera brottsmisstänkta ungdomar under 15 år, i enlighet med vad som anförts i motionen,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger polisen möjlighet att drogtesta också ungdomar under 15 år vid misstanke om drogpåverkan, i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ungdomar under 18 år som begått allvarliga brott skall kunna dömas till ett särskilt frihetsberövande ungdomsstraff, på kriminalvårdshem för unga,

10. att riksdagen hos regeringen begär en utredning av möjligheten att införa ett villkorat frihetsberövande straff, i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen hos regeringen begär en utredning av möjligheten att kunna döma unga brottslingar till ett s.k. weekendfängelsestraff, i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:Ju903 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om drogtester i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:Ju904 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av hur lagstiftningen kan förbättras i syfte att förtydliga vårdnadshavares ansvar i rollen som normöverförare och brottsförebyggare i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrars rätt till polisstöd,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolans roll som brottsförebyggare,

7. att riksdagen begär förslag till nytt påföljdssystem för unga brottslingar i enlighet med vad som anförts i motionen,

8. att riksdagen begär förslag som möjliggör registrering av minderåriga lagöverträdare i enlighet med vad som anförts i motionen,

13. att riksdagen begär förslag som möjliggör för polisen att ta blod- och urinprov även på personer under 15 år i enlighet med vad som anförts i motionen,

30. att riksdagen hos regeringen begär förslag om alternativa påföljder som samhällstjänst och villkorligt fängelse i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:Ju907 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring enligt vad i motionen anförts om att häktade ungdomar skall kunna vara på låsta s.k. § 12-hem.

1998/99:Ju911 av Siw Persson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förebyggande insatser från skola och sociala myndigheter för att minska risken att barn kommer snett i livet,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att samarbetet mellan socialtjänst och polis behöver förbättras.

1998/99:Ju917 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av hur lagstiftningen kan förbättras i syfte att förtydliga föräldrars och andra vårdnadshavares ansvar i rollen som normöverförare i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrars rätt till polisstöd,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagändring som möjliggör för polisen att ta blod- och urinprov även på personer under 15 år i enlighet med vad som anförts i motionen,
9. att riksdagen beslutar ändra lagen om unga lagöverträdare så att föräldrars roll under utredning och domstolsprocess stärks i enlighet med vad som anförts i motionen,
10. att riksdagen beslutar ändra lagen om unga lagöverträdare så att rätten till ersättning för inställelse vid domstol slopas för föräldrar i enlighet med vad som anförts i motionen,
11. att riksdagen hos regeringen begär förslag till registrering av minderåriga lagöverträdare i enlighet med vad som anförts i motionen,
12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om familjegruppskonferenser och medlingsverksamhet,
13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av att avskaffa påföljden överlämnande till vård enligt socialtjänsten,
14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ny påföljd benämnd ungdomsstraff för ungdomar i åldern 15–17 år,
15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inrätta särskilda kriminalvårdshem,
17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda regler för verkställighet av ungdomsstraff,
18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särbehandling av unga lagöverträdare,
19. att riksdagen hos regeringen begär förslag om villkorligt fängelse i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:So372 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om drogtestning av barn.

1998/99:JuU19

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag som möjliggör för polisen att registrera brottsmisstänkta ungdomar under 15 år i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:N329 av Gunnar Hökmark (m) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts under avsnittet Trygghet och normer.

1998/99:A291 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om frihetsberövande i de nya ungdomsfängelserna för unga lagöverträdare,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en förändrad inriktning inom ungdomsvården.

Utskottet

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner från allmänna motionstiden år 1998 om unga lagöverträdare. Senast utskottet behandlade hit-hörande frågor var våren 1998 i sitt betänkande Påföljdssystemet (1997/98: JuU21). I det ärendet tillstyrkte utskottet ett regeringsförslag som i fråga om unga lagöverträdare bl.a. innebar införandet av den nya påföljden sluten ungdomsvård och möjligheten att förena överlämnande till vård inom socialtjänsten med ungdomstjänst. De nya reglerna som trädde i kraft den 1 januari 1999 kommer att utvärderas när de varit i kraft en tid.

År 1995 gjordes omfattande ändringar i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Ändringarna syftade till att förbättra samarbetet mellan myndigheterna i ungdomsmål och snabba upp förfarandet. Ändringarna utvärderas av en särskild utredare som skall ha avslutat sitt uppdrag före den 1 oktober 1999 (dir. 1998:29).

Avslutningsvis bör här också nämnas att det pågår en försöksverksamhet med medling som riktar in sig på unga lagöverträdare. Försöksverksamheten leds av Brottsförebyggande rådet, och Kommittén för brottsförebyggande arbete fick i uppdrag att bl.a. sprida information om de typer av projekt som försöksverksamheten skall omfatta (dir. 1998:31). Brottsförebyggande rådet har numera övertagit kommitténs uppgifter. Försöksverksamheten skall utvärderas av en särskild utredare som skall ha avslutat sitt uppdrag före den 1 oktober 2000 (dir. 1998:30).

Brottsförebyggande åtgärder

Familjens och skolans betydelse, m.m.

Motionerna

I motionerna Ju904 (m), Ju911 (fp), Ju917 (m) och N329 (m) betonas föräldrarnas och skolans betydelse i det brottsförebyggande arbetet. I motion Ju219

(kd) begärs en brottsförebyggande strategi som vilar på samma grund. I motion Ju901 (m) förespråkas en informationskampanj om föräldrarnas skadeståndsansvar i samband med barns brottslighet. I motion Ju911 understryks också vikten av att samarbetet mellan skolan, socialtjänsten och polisen fungerar.

Bakgrund

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Den som har vårdnaden om ett barn har ansvaret för barnets personliga förhållanden och för att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda. Vårdnadshavaren svarar också för att barnet får den tillsyn det behöver med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter. Vårdnadshavaren skall också bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas (se 6 kap. 2 § föräldrabalken).

Det led i paragrafen som behandlar vårdnadshavarens skyldighet att förebygga skada infördes genom lagstiftning år 1994 (prop. 1993/94:57, LU9). Av lagmotiven framgår att vårdnadshavaren, om han uppsåtligen eller av vårdslöshet försummar sitt tillsynsansvar, kan bli skadeståndsskyldig enligt skadeståndslagens bestämmelser.

Regeringen har i promemorian Allas vårt ansvar med undertiteln Ett nationellt brottsförebyggande program (Ds 1996:59) behandlat föräldrarnas roll i det brottsförebyggande arbetet. I promemorian anförs att föräldrarna har det primära ansvaret för sina barn och att de troligen är samhällets bästa brottsförebyggande resurs. Att stödja och hjälpa föräldrarna i deras fostrande roll bör därför ingå bland de olika åtgärderna i brottsförebyggande strategier. I promemorian uttalas vidare att skolan är en ofta utnyttjad resurs vars betydelsefulla roll i det brottsförebyggande arbetet inte nog kan understrykas. Regeringen tillsatte därför en arbetsgrupp som kommit med förslag till åtgärder i rapporten En värdegrundad skola – idéer om samverkan och möjligheter (Ds 1997:57).

Polisen bedriver sedan länge undervisning i lag och rätt i skolan. Det lokala samarbetet regleras i cirkuläret (1970:513) om intensifierat samarbete mellan polis, socialtjänst och skola. Rikspolisstyrelsen utarbetade också för ett par år sedan en ny handbok för polisens undervisning i lag och rätt i skolan. Undervisningen bedrivs inom ramen för närpolisverksamheten. Den har emellertid efter närpolisreformen förändrats och bygger inte längre på schemalagda aktiviteter. I stället arbetar närpolisen också på skolans område problemorienterat vilket kan ta sig uttryck i t.ex. riktade insatser mot eleverna, mot lärarna eller mot föräldrarna. I praktiken har detta inneburit att den nyssnämnda handboken som bygger på schemalagda aktiviteter numera är mindre aktuell.

Brottsförebyggande rådet har i regleringsbrevet för år 1999 fått i uppdrag att granska närpolisreformen. Formerna för samverkan mellan polis, skola

och socialtjänst kommer att specialstuderas i det sammanhanget. Uppdraget skall vara avslutat före den 30 juni 2001.

Också enheten för brottsförebyggande arbete inom Brottsförebyggande rådet arbetar med hithörande frågor. Syftet är att genom att tydliggöra skolans roll i det brottsförebyggande arbetet utveckla och intensifiera skolans engagemang mot brott. Inom Brottsförebyggande rådet planeras t.ex. ett projekt där eleverna skall undersöka lokalområdets brottproblem samt diskutera och föreslå åtgärder.

I sammanhanget bör också nämnas att frågan om myndighetssekretessen lägger hinder i vägen för samarbetet mellan skolan, socialtjänsten och polisen är aktuell i den pågående översynen av sekretesslagen (dir. 1998:32) som skall vara avslutad senast den 1 maj 2001.

Utskottet har under en följd av år, senast i betänkandet 1997/98:JuU21, behandlat motioner om familjens och skolans betydelse i det brottsförebyggande arbetet. År 1991 gjorde utskottet bedömningen att familjens betydelse knappast kan överskattas när det gäller att ge barn och ungdom en trygg uppväxt. Utskottet konstaterade att det inte råder någon oenighet om att goda uppväxtförhållanden är en brottsförebyggande faktor av mycket stor betydelse (se 1990/91:JuU19 s. 10 f). Detta uttalande har utskottet härefter hänvisat till.

Även när det gäller skolans betydelse i det brottsförebyggande arbetet har utskottet uttalat sig vid flera tillfällen. Utskottet påpekade i ett betänkande år 1995 att forskning visar att ett kriminellt beteende inte sällan grundläggs tidigt i livet. Tidiga insatser från bl.a. skolan för att uppmärksamma och stödja barn med särskilda behov kunde därför vara av avgörande betydelse för att förhindra att ungdomar hamnar i ett kriminellt livsmönster. Skolan hade således en mycket viktig roll i det brottsförebyggande arbetet. Utskottet erinrade också om den undervisning i lag och rätt som polisen bedriver i skolorna (1994/95:JuU17 s. 13 f).

Överväganden

Utskottet konstaterar först att utskottet alljämt har samma inställning som tidigare när det gäller familjens brottsförebyggande betydelse. Enligt utskottets mening kan familjens betydelse alltså knappast överskattas när det gäller att ge barn och ungdom en trygg uppväxt. Goda uppväxtförhållanden är som utskottet tidigare anfört en brottsförebyggande faktor av mycket stor betydelse. Härom råder ingen oenighet. Samtidigt måste hänsyn tas till de stora samhällsförändringar som skett under den senare delen av 1900-talet. Man måste alltså konstatera att det numera kring barnen finns många fler vuxna som inte tillhör familjen, eller hushållet, än i tidigare generationer; detta gäller särskilt småbarnstiden där personal inom barnomsorgen i många fall spelar en framträdande roll vid sidan av föräldrarna. Barnomsorgspersonalen kommer på så sätt att ha samma betydelse för de små barnen som skolans, fritidshemmens och fritidsgårdarnas personal har för de äldre. I samtliga fall öppnas möjligheterna att på ett tidigt stadium uppmärksamma och stödja barn med särskilda behov. En uppgift är därvid att hjälpa barnen att ta till sig det demokratiska samhällets grundläggande värderingar och bidra till det

nödvändiga införlivandet av övergripande normer som tas upp i flera av de här aktuella motionerna. Särskilt för de barn som växer upp under mindre goda förhållanden har insatser från andra vuxna stor betydelse. Med dessa ord avstyrker utskottet bifall till motionerna Ju219, Ju904, Ju917 och N329 i här behandlade delar.

I likhet med vad som anförs i motion Ju911 (fp) anser utskottet det eftersträvansvärt att samarbetet kring barn med svårigheter fungerar och att onödiga hinder undanröjs. Sekretessbestämmelserna mellan olika myndigheter som socialtjänst, skola och polis kan vara ett sådant hinder. Här pågår som framgått ovan en översyn av sekretesslagen. Likaså pågår som framgått ett arbete inom skolan som inte minst tar sikte på att genom att överföra värderingar och normer förebygga brott. Detta är emellertid inte tillräckligt utan det är också, som framhålls i motionen, av stor vikt att socialtjänsten på ett tidigt stadium kan ingripa när ett barn visar tecken på svårigheter och bistå familjen med hjälp och stöd. Någon åtgärd med anledning av motion Ju911 i aktuella delar behövs emellertid inte, och utskottet avstyrker bifall till den.

I fråga om önskemålet i motion Ju901 (m) om en upplysningskampanj om föräldrars skadeståndsansvar vill utskottet för sin del endast konstatera att det torde vara ett välkänt faktum att skadeståndsskyldighet i vissa fall föreligger för skador som barn orsakat. Några åtgärder behövs inte, och utskottet avstyrker bifall till motionen i denna del.

Polisstöd åt föräldrar

Motionerna

I motionerna Ju901, Ju904 och Ju917 (alla m) föreslås att föräldrarna skall kunna begära hjälp av polisen för att föra hem sina barn.

Bakgrund

Enligt 12 § polislagen (1984:387) finns en möjlighet för polisen att omhänderta barn under 18 år om barnet påträffas i en olämplig miljö. Polisen skall skyndsamt överlämna barnet till dess föräldrar. Någon sådan mer allmän möjlighet till bistånd av polisen som efterfrågas i nu aktuella motioner finns däremot inte. Utskottet har tidigare tagit avstånd från tanken och hänvisat till att en sådan ordning riskerade att innebära en alltför stor belastning på polisens resurser. Utskottet har därvid också hänvisat till de möjligheter att ingripa som finns enligt de sociala vårdlagarna (se senast 1997/98:JuU21 s. 23).

Överväganden

Genom möjligheten att omhänderta och t.ex. köra hem barn under 18 år som påträffas i olämpliga ungdomsmiljöer och möjligheten till ingripanden enligt den sociala vårdlagstiftningen i vissa fall är enligt utskottets mening här aktuella motionsyrkanden i stort tillgodosedda. I övrigt konstaterar utskottet liksom tidigare att polisens resurser kan användas på ett mer effektivt sätt.

Påföljdsfrågor

Motionerna

I motionerna Ju904 och Ju917 (båda m) föreslås att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall avskaffas. I motion A291 (v) intas den motsatta positionen; motionärerna efterfrågar behandling och inte straff.

I en rad motioner föreslås att påföljdssystemet för de unga lagöverträdarna vidareutvecklas.

I motionerna Ju901, Ju904 och Ju917 (alla m) föreslås att en ny påföljd, ungdomsstraff, införs. Ungdomsstraff skall verkställas på särskilda kriminalvårdshem i kriminalvårdens regi och särskilda regler för verkställigheten behövs som avviker från vad som normalt gäller verkställighet av fängelsestraff, bl.a. på det sättet att det blir plikt för den unge att delta i vård och behandling.

I motionerna Ju901, Ju904 och Ju917 (alla m) föreslås att en ordning med villkorligt fängelse införs. Tanken i motionerna är att verkställigheten av ett utdömt fängelsestraff helt eller delvis skulle få anstå och verkställigheten i den delen ske endast om den unge döms för nya brott.

I motion Ju917 (m) föreslås att unga lagöverträdare som dömts till fängelse skall kunna frigges när halva, i stället för två tredjedelar av, straffet avtjänats.

I motion Ju917 föreslås familjgruppskonferenser efter nyzeeländsk modell. I motionen kritiserar också regeringens hantering av ett tillkännagivande från riksdagen i april 1997 där riksdagen uttalade att regeringen genast borde utarbeta en samordnad och rikstäckande fortsatt försöksverksamhet med medling.

I motion Ju901 (m) föreslås att weekendfängelse införs. Motionärens tanke är att ett kort fängelsestraff skulle övertyga den unge om att i fortsättningen avstå från brott.

I motionerna Ju507 (s) och Ju904 (m) föreslås att samhällstjänst införs. Motionärerna anser att förutsättningarna för samhällstjänst bör luckras upp så att samhällstjänst i praktiken kan ifrågakomma också för unga lagöverträdare.

Bakgrund

Som inledningsvis framgick beslutade riksdagen förra våren om nya påföljder för unga lagöverträdare (prop. 1997/98:96, JuU21). De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1999.

Regleringen innebär en uppstramning av åtgärderna när ungdomar begår brott. Möjligheten att överlämna den unge till vård enligt socialtjänsten finns kvar men en förutsättning för denna påföljd är att socialnämnden lämnat in en vårdplan till rätten och att de planerade åtgärderna kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Ett överlämnande till socialtjänsten kan förenas med

böter eller en föreskrift om ungdomstjänst. Den sistnämnda påföljden liknar samhällstjänst och skall fullgöras i socialtjänstens regi. Den kan också liksom böter utgöra den enda påföljden. Vid allvarlig brottslighet där påföljden annars måste bli fängelse kan den unge i stället överlämnas till sluten ungdomsvård. Detta är en tidsbestämd påföljd med ett maximum på fyra år som verkställs på institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse. Verkställigheten regleras i en särskild lag om verkställighet av sluten ungdomsvård. I samma ärende gjordes en generell förändring beträffande villkorlig frigivning som innebar att särregleringen för långtidsdömda avskaffades. Alla måste således i fortsättningen avtjäna minst två tredjedelar av det utdömda straffet.

Flertalet av nu aktuella frågor var föremål för behandling också i detta ärende.

Utskottet avstyrkte i sitt av riksdagen godkända betänkande 1997/98: JuU21 yrkanden om avskaffande av påföljden överlämnande till socialtjänsten liksom ett yrkande om ett behållande av de regler som då gällde och som hade en mer behandlingsorienterad inriktning. Utskottet avstyrkte också med hänvisning till förslaget yrkanden om ungdomsstraff.

I fråga om villkorligt fängelse uttalade utskottet, samtidigt som yrkanden i saken avstyrktes, att utskottet med tillfredsställelse såg att regeringen avsåg att ta initiativ till en djupare analys av frågan. – Formerna för det fortsatta arbetet övervägs nu i Justitiedepartementet.

När det gäller en särreglering av villkorlig frigivning för unga lagöverträdare ansåg utskottet (1997/98:JuU21 s. 12) att det också utan en sådan regel fanns tillräckliga möjligheter att särbehandla de unga. Utskottet hänvisade därvid till begränsningarna i 30 kap. 5 § brottsbalken när det gäller att döma unga till fängelse och till möjligheten i 29 kap. 7 § brottsbalken att beakta den unges ålder vid straffmätningen. Utskottet ansåg också att behovet av en sådan regel, mot bakgrund av att utskottet tillstyrkte förslaget om sluten ungdomsvård, var i det närmaste försumbart när det gällde ungdomar under 18 år.

I fråga om medling och familjegruppskonferenser lämnade utskottet först en utförlig redovisning (se 1997/98:JuU21 s. 18 f) för pågående arbete och regeringens åtgärder med anledning av 1997 års riksdagsuttalande. I fråga om de då aktuella motionsönskemålen anförde utskottet sammanfattningsvis att utskottet har en positiv grundinställning till åtgärder som syftar till att åstadkomma alternativ till fängelse, bl.a. medlingsverksamhet. Det fanns emellertid en rad skäl att inte gå för fort fram. Särskilt viktigt var att försöksverksamheten planerades noga så att förutsättningarna för en omsorgsfull utvärdering blir så goda som möjligt.

Under medverkan av Brottsförebyggande rådet drivs nu 32 medlingsprojekt som fördelar sig över hela landet med en viss tyngdpunkt i storstäderna. Projekten går ut på att medla mellan brottsoffret och den unge gärningsmannen. Socialtjänsten är som regel huvudman för projekten.

Svenska Kommunförbundet har en bred försöksverksamhet med familjerådslag. Projekt pågår i elva kommuner, och de leds av socialtjänsten. Familjerådslagen liknar den nyzeeländska familjegruppskonferensen. Grundtanken är liksom vid medling att den unge skall konfronteras med brottsoffret, be

om ursäkt och komma överens om gottgörelse. Härefter skall familjen göra upp en plan för den unge i syfte att komma till rätta med problemen. Till sin hjälp har familjen en fristående samordnare och andra professionella personer, t.ex. socialtjänsten, polisen och skolan.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att analysera medlingens roll i rättssystemet och att utvärdera försöksverksamheten; häri ingår även att belysa frågan om familjerådslag (dir. 1998:30). Uppdraget skall redovisas före den 1 oktober 2000.

Frågan om weekendfängelse eller, som det kallades då, veckoslutsfängelse, behandlades i utskottet senast år 1993 (1992/93:JuU25 s. 19). Utskottet uttalade då stor tveksamhet till tanken med hänsyn till att de praktiska svårigheterna framstod som svårösta. Kort därpå tog Ungdomsbrottskommittén i sitt betänkande Reaktion mot ungdomsbrott avstånd från tanken på veckoslutsfängelse. Kommittén förde ett resonemang i två led. I det ena avhandlades frågan om verkställighet av ett utdömt fängelsestraff under veckoslut. Detta avvisades av kommittén främst därför att en sådan verkställighet bara borde kunna bli aktuell vid mindre allvarliga brott och korta strafftider medan ungdomar som döms till fängelse som regel har begått svåra brott med jämförelsevis lång strafftid. Det andra ledet avsåg veckoslutsstraff som en särskild påföljdsform för unga som skulle kunna dömas ut på mindre stränga kriterier än som gäller allmänt för fängelsestraff för ungdomar. Kommittén ansåg emellertid att en sådan ordning skulle medföra att påföljdssystemet blev mer komplicerat och svåröverskådligt. Vidare skulle påföljdernas inbördes stränghet bli svårare att ange, och risken fanns att domstolarnas påföljdsval skulle bli ojämnare och orättvisare. Dessutom fanns risken för en allmän upptrappning av påföljdsvalet. Även den tanken avvisades således av kommittén (SOU 1993:35 del A s. 454 f).

Överväganden

Som redan framgått gjordes stora förändringar i påföljdssystemet för unga lagöverträdare förra våren (prop. 1997/98:96, JuU21), och de nya reglerna har just trätt i kraft. I det sammanhanget prövade utskottet yrkanden liknande de här aktuella och avstyrkte dem. Ingenting har framkommit som gör utskottet berett att nu ändra detta ställningstagande. Detta vore heller inte att förvänta sig med hänsyn till att de nya reglerna nätt och jämnt hunnit börja tillämpas och att det alltså är mycket för tidigt att dra slutsatser om de nya reglernas effekt och behovet av eventuella ytterligare åtgärder.

Utskottet är således inte berett att nu ompröva principerna för socialtjänstens respektive kriminalvårdens ansvar för ungdomarna. Utskottet avstyrker alltså bifall till motionerna Ju904 och Ju917 (båda m) samt A291 (v) i dessa delar.

Detsamma gäller den nya påföljden slutna ungdomsvård. Utskottet kan dock inte undgå att framhålla att den nya påföljden i mycket motsvarar de krav som framförs i motionerna Ju901, Ju904 och Ju917 (alla m) om ungdomsstraff och kriminalvårdshem, låt vara att påföljden kommer att verkställas på institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse och inte av kriminalvården. Även dessa yrkanden avstyrks.

Utskottet finner inte heller anledning att nu aktualisera frågan om halvtidsfrigivning för unga. Som utskottet anförde redan i våras är ett syfte med de nya reglerna att mycket få ungdomar i fortsättningen skall dömas till fängelse. Behovet av en särreglering är alltså i stort försumbart särskilt som samma effekt kan åstadkommas genom att utnyttja möjligheterna till strafflindring för unga lagöverträdare. Utskottet avstyrker motion Ju917 i denna del.

Utskottet är inte heller berett att nu aktualisera frågan om weekendfängelse för ungdomar. Motion Ju901 (m) i denna del avstyrks.

Yrkandena om samhällstjänst för unga i motionerna Ju507 (s) och Ju904 (m) bygger uppenbarligen på de begränsade förutsättningar som finns att döma ungdomar till samhällstjänst. Genom vårens ärende infördes emellertid en möjlighet att förena överlämnande till vård inom socialtjänsten med ungdomstjänst. Härigenom anser utskottet aktuella yrkanden tillgodosedda redan genom gällande rätt, och de avstyrks.

När det gäller yrkandet om familjegruppskonferenser i motion Ju917 (m) pågår som utskottet ovan redogjort för försöksverksamhet som kommer att utvärderas. Utskottet anser att den pågående försöksverksamheten bör avvaktas och ser inte heller någon anledning att rikta kritik mot regeringen för det sätt på vilket frågan handlagts. Utskottet fann för övrigt kritiken mot regeringen i denna del obefogad redan i förra vårens betänkande. Motion Ju917 i aktuell del avstyrks.

Avslutningsvis vill utskottet understryka att utskottet alltjämt ser positivt på att frågan om villkorligt fängelse kommer att utredas ytterligare, men utskottet vill samtidigt understryka att riksdagen inte bör göra några uttalanden i saken i det nuvarande beredningsläget. Motionerna Ju901, Ju904 och Ju917 (alla m) i aktuella delar avstyrks.

Övriga frågor

Registrering av barn under 15 år

Motionerna

I motionerna Ju901, Ju904, Ju917 och Ub205 (alla m) efterfrågas en möjlighet att centralt registrera barn under 15 år som begått brott. Motionärerna anser att det skulle ha stor betydelse för polisens brottsbekämpande och brottsförebyggande arbete om misstankeregistret omfattade barn under 15 år som är skäligen misstänkta för brott. Dessutom skulle möjligheten till tidigt ingripande mot barn som begår brott öka.

Bakgrund

Frågan om registrering av minderåriga lagöverträdare har varit aktuell i utskottet under en följd av år. Senast behandlades frågan förra året, dels i samband med att utskottet tog ställning till ett regeringsförslag om polisregisterlagstiftning (prop. 1997/98:97, JuU20), dels i ärendet om påföljdssystemet. I båda ärendena konstaterade utskottet att frågan om registrering av minderåriga lagöverträdare övervägdes inom ramen för Brottsförebyggande

rådets program Tidiga åtgärder och avstyrkte motionerna då resultatet av det arbetet borde avvaktas. Projektet har nu avslutats, och några förslag har inte lagts fram.

Som tidigare framgått pågår också en utvärdering av handlägningsreglerna i LUL (dir. 1998:29). Enligt direktiven bör utredaren i den omfattning han finner befogat undersöka och analysera hur reglerna för utredning av brott av den som inte fyllt 15 år förhåller sig till de regler som gäller för straffmyndiga ungdomar. Utredaren kan även i övrigt ta upp frågor som han bedömer har ett samband med handläggningen av ungdomsmål. Utredningsarbetet skall vara avslutat före den 1 oktober 1999. Direktiven täcker således också den här aktuella frågan. Enligt vad utskottet erfarit är det dock tveksamt om utredaren kommer att ta upp frågan.

Enligt den nya polisregisterlagstiftningen, som förväntas träda i kraft den 1 april 1999, finns flera olika polisregister. De register som här kan bli aktuella är i första hand misstankeregistret och belastningsregistret.

Misstankeregistret innehåller uppgifter om den som fyllt 15 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för brott bl.a. brott mot brottsbalken eller andra brott för vilket svårare straff än böter är föreskrivet [se 3 § lagen (1998:621) om misstankeregister].

Belastningsregistret innehåller bl.a. uppgifter om den som ålagts påföljd för brott eller meddelats åtalsunderlåtelse t.ex. med stöd av LUL [se 3 § lagen (1998:620) om belastningsregister]. – Det ligger i sakens natur att det för registrering krävs att den det rör fyllt 15 år (se 1 kap. 6 § brottsbalken jämfört med 20 kap. 7 § rättegångsbalken).

I anslutning till en diskussion om innehållet i belastningsregistret anför regeringen (prop. 1997/98:97 s. 80), efter att ha redogjort för hittills gällande regler som på denna punkt överensstämmer med den nya regleringen, att det däremot inte finns hinder mot att registrera barn i de arbetsregister som kan finnas hos polisen medan en utredning pågår. Det finns, anför regeringen vidare, inte heller något som hindrar att i sökbar form spara de sista utredningshandlingarna om barnet. Regeringen tar vidare upp integritetsaspekten som, enligt regeringen, väger tungt särskilt i fråga om barn under 15 år och hänvisar härutöver till den nedan omnämnda skyldigheten för polisen att anmäla brott av barn till socialnämnden. Regeringens slutsats är att det i vart fall för närvarande inte bör införas någon möjlighet att registrera minderåriga.

Utskottet avslog såväl i sitt betänkande om polisregisterlagstiftningen som om påföljdssystemet (1997/98:JuU20 och JuU21) yrkanden som gick ut på att införa en möjlighet att registrera barn under 15 år.

I anslutning härtill bör också nämnas att frågan om registrering av barn också har aktualiserats hos Rikspolisstyrelsen under det senaste året. Det har dock inte handlat om registrering i ett register som faller under polisregisterlagstiftningen utan om registrering i polisens datasystem för brottsanmälningar på lokal nivå (RAR). Polisbyrån har, efter det att några polismyndigheter förhört sig om saken och med hänvisning till nyssnämnda propositionsuttalanden, i en skrivelse den 3 juni 1998 uttalat att Datainspektionens tillstånd för RAR-systemet torde medge registrering av misstänkta personer under 15 år och att inte heller den nya polisregisterlagstiftningen förhindrar

detta. – Det sagda innebär att det, enligt Rikspolisstyrelsens uppfattning, är möjligt att på varje polismyndighet, det vill säga i princip i varje län, registrera barn under 15 år som misstänks för brott. I vilken utsträckning detta i praktiken förekommer är dock inte känt.

I detta sammanhang bör också nämnas att polisen har skyldighet att anmäla till socialnämnden om någon som inte fyllt 18 år skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa (se 6 § LUL). Anmälningssplikten omfattar alltså även barn under 15 år, och den föreligger så snart det inte är fråga om rena bötesbrott. Anmälningssplikten omfattar t.ex. snatteri. Det åligger sedan socialtjänsten att bedöma vilka åtgärder som behövs för att tillrättaföra barnet. Hos socialtjänsten kommer alltså information om barnets brottslighet att samlas även när barnet begår brott inom olika polismyndigheters områden.

Överväganden

Utskottet avslog så sent som förra våren yrkanden liknande de som nu är aktuella i motionerna Ju901, Ju904, Ju917 och Ub205 (alla m). I detta ärende har ingenting framkommit som pekar på ett behov att ompröva detta ställningstagande. Utskottet avstyrker bifall till här aktuella yrkanden.

Drogtest av barn under 15 år

Motionerna

I motionerna Ju901, Ju903, Ju904 och Ju917 (alla m) och So372 (mp) efterfrågas möjligheter för polisen att ta blodprov och urinprov från barn under 15 år i syfte att klarlägga om barnet använt narkotika.

Bakgrund

Också denna fråga har återkommande behandlats av utskottet, senast i betänkandet om påföljdssystemet (1997/98:JuU21 s. 21 f). En utförlig hänvisning för gällande rätt finns i betänkandet 1996/97:JuU12 s. 11 f). Sammanfattningsvis innebär reglerna att en provtagning av aktuellt slag betraktas som kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken. Detta tvångsmedel får inte användas mot någon som inte fyllt 15 år. Däremot finns en, låt vara begränsad, möjlighet att företa läkarundersökning med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Som nyss framgått pågår en utvärdering av handläggningsreglerna i LUL.

I förra årets ärende ansåg utskottet att frågan om provtagning fick anses falla inom ramen för den särskilde utredarens uppdrag. Utskottet såg ingen anledning att ta initiativ i frågan och avstyrkte då aktuella motionsyrkanden.

Här bör också nämnas Narkotikakommissionens uppdrag (dir. 1998:18). Kommissionen skall bl.a. utvärdera och föreslå åtgärder för att förstärka och effektivisera det drogförebyggande arbetet. Den skall också analysera behovet av förändringar av rättsväsendets arbetsmetoder samt av straffrättslig och

Överväganden

Utskottet anser alltså att det inte finns någon anledning för utskottet att nu ta initiativ beträffande drogtestar av barn under 15 år. I stället bör det pågående arbetet avvaktas. Här aktuella yrkanden i motionerna Ju901, Ju903, Ju904, Ju917 (alla m) och So372 (mp) avstyrks.

Häktade ungdomar

Motionen

I motion Ju907 (v) efterlyses en möjlighet att placera häktade ungdomar på §12-hem i stället för i häkte.

Bakgrund

Enligt 24 kap. 22 § rättegångsbalken skall den som häktats utan dröjsmål överföras till häkte. Några särskilda bestämmelser om behandlingen av häktade ungdomar finns inte. Däremot får, enligt 23 § LUL den som inte fyllt 18 år häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Även denna fråga var aktuell förra året (1997/98:JuU21 s. 25) då utskottet avstyrkte ett liknande yrkande. Utskottet konstaterade att antalet häktade ungdomar under 18 år inte var försumbart men att dessa ändå var så få att placering på §12-hem skulle kunna leda till att de hamnade långt från hemorten. Vidare kunde utredningen av brottsligheten försvåras; detsamma gällde den unges kontakter med socialtjänsten. Det kunde också vara svårt att på ett §12-hem tillgodose det behov av begränsningar i kommunikationerna med omvärlden som av utredningsskäl kan föreligga. Utskottet utgick dock från att de ungas särskilda behov tillgodosågs inom kriminalvården.

Överväganden

Utskottet kan instämma i att ungdomar kan behöva särbehandlas också i häktningshänseende. Att så skall ske har också framgått ovan – det krävs synnerliga skäl för att ungdomar under 18 år skall få häktas. Det sagda hindrar inte att det också finns berättigade önskemål när det rör behandlingen av ungdomar som måste häktas. Som utskottet anförde förra året finns här motstridiga önskemål att beakta. Det går inte att komma ifrån att häktning är ett straffprocessuellt tvångsmedel som används för att hindra att utredningen försvåras eller för att hindra att den misstänkte avviker eller återfaller i brott. Utskottet förutser också en rad svårlösta problem vid ett bifall till motionen samtidigt som utskottet instämmer i att det kan behövas särskilda insatser av olika slag för ungdomar under 18 år som häktas. Som utskottet anförde förra året bör detta dock även i fortsättningen vara en fråga för kriminalvården. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion Ju907 (v) i denna del.

Motionen

I motion Ju917 (m) förespråkas en ordning som går ut på att föräldrarna till den unge skall *kallas* till förhör respektive huvudförhandlingen mot den unge i stället för att endast underrättas. Motionärerna vill också avskaffa föräldrarnas rätt till ersättning av allmänna medel för det fall de hörs i en rättegång mot den unge.

Bakgrund

Reglerna för vårdnadshavarens och socialtjänstens medverkan vid brottsutredning och domstolsförhandling återfinns i LUL. Reglerna innebär sammanfattningsvis följande.

När någon som är under 18 år misstänks för brott skall vårdnadshavaren kallas till förhör med den unge hos polisen om det inte är till men för utredningen eller särskilda skäl talar däremot. Företrädare för socialtjänsten skall också närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen. I fråga om barn som misstänks ha begått brott före 15 års ålder skall både vårdnadshavaren och socialtjänsten underrättas om en utredning har inletts. Vårdnadshavaren behöver dock inte underrättas om det finns särskilda skäl mot det. Vid utredning i dessa fall skall socialtjänsten närvara om inte hinder möter.

Om det väcks åtal skall vårdnadshavaren underrättas om tidpunkten för förhandlingen. Avser åtalet ett brott på vilket det kan följa fängelse skall vårdnadshavaren höras om det kan ske och det inte finns särskilda skäl mot det.

Om vårdnadshavaren hörs i en huvudförhandling mot barnet har han rätt till ersättning enligt samma regler som gäller för vittnen.

Förra året (1997/98:JuU21 s. 22 f och 25) anförde utskottet efter att ha redogjort för den lagstiftning som föranledde motionärernas synpunkter att här aktuella frågor föll inom ramen för det utvärderingsuppdrag som föreligger beträffande LUL och avstyrkte bifall till då aktuella yrkanden.

Överväganden

Utskottet anser alltså att den pågående utvärderingen av LUL bör avvakta. Utskottet avstyrker motion Ju917 i aktuella delar.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *familjens och skolans brottsförebyggande betydelse* att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju219, 1998/99:Ju904 yrkandena 2 och 4, 1998/99:Ju917 yrkande 1 och 1998/99:N329 yrkande 5,
res. 1 (m, kd)

2. beträffande *samarbetet mellan myndigheter m.m.*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju911 yrkandena 1 och 2,
res. 2 (c, fp)
3. beträffande *föräldrars skadeståndsansvar*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju901 yrkande 1,
res. 3 (m)
4. beträffande *polisstöd åt föräldrar*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju901 yrkande 2, 1998/99:
Ju904 yrkande 3 och 1998/99:Ju917 yrkande 2,
res. 4 (m)
5. beträffande *påföljdsfrågor*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju507 yrkande 2, 1998/99:
Ju901 yrkandena 9–11, 1998/99:Ju904 yrkandena 7 och 30, 1998/99:
Ju917 yrkandena 12–15 och 17–19 samt 1998/99:A291 yrkandena 11
och 12,
res. 5 (m)
res. 6 (v)
6. beträffande *registrering av barn under 15 år*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju901 yrkande 7, 1998/99:
Ju904 yrkande 8, 1998/99:Ju917 yrkande 11 och 1998/99:Ub205 yr-
kande 4,
res. 7 (m)
7. beträffande *drogtest av barn under 15 år*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju901 yrkande 8, 1998/99:
Ju903 yrkande 2, 1998/99:Ju904 yrkande 13, 1998/99:Ju917 yrkande
3 och 1998/99:So372 yrkande 2,
res. 8 (m, mp)
8. beträffande *häktade ungdomar på §12-hem*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju907 yrkande 5,
res. 9 (v)
9. beträffande *föräldrarnas roll i domstolsprocessen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju917 yrkandena 9 och 10.
res. 10 (m)

Stockholm den 9 mars 1999

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlöv (kd), Anders G Högmark (m), Ann-Marie Fagerström (s), Helena Frisk (s), Morgan Johansson (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Anita Sidén (m) och Yilmaz Kerimo (s).

1. Familjens och skolans brottsförebyggande betydelse (mom. 1)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Vi anser att en fungerande normbildning är en förutsättning för det brottsförebyggande arbetet. Lagstiftningen är i och för sig normskapande men den är inte tillräcklig. Grundläggande normer för mänskligt uppförande måste förmedlas direkt till barnen. Det största ansvaret för denna normbildning ligger hos familjen som är samhällets bästa brottsförebyggande resurs. Att barnen får handlingsmönster och uppfostras till ansvarstagande för sig själva och sina medmänniskor är av största vikt när det gäller att förebygga brott. Genom den uppfostran och omsorg som barn får i en väl fungerande familj kan de bibringas en kontroll av det egna beteendet som gör att de avhåller sig från brott. Familjepolitiken kan alltså få en brottsförebyggande effekt om den så långt möjligt underlättar för föräldrar och andra vårdnadshavare i deras fostrande roll.

Efter familjen har skolan det största ansvaret när det gäller att bibringa unga människor de normer som behövs för att de inte skall begå brott. I detta sammanhang är det emellertid inte enbart en fråga om att skolan skall undervisa i grundläggande normer för mänskligt beteende. Från brottsförebyggande synpunkt är det också av betydelse att skolan verkligen förmår förmedla grundläggande kunskaper i t.ex. svenska så att eleverna inte stängs ute från arbetsmarknaden när de lämnar skolan. Det bör åligga skolan att informera barnets föräldrar om allt väsentligt som rör barnet.

Enligt vår uppfattning leder det anförda till slutsatsen att regeringen bör genomföra en översyn av hur den nuvarande lagstiftningen kan förbättras i syfte att tydliggöra och stärka föräldrars och andra vårdnadshavares ansvar i rollen som goda fostrare, normöverförare och brottsförebyggare. Med en sådan kartläggning som grund bör en brottsförebyggande strategi kunna utarbetas. Det nationella brottsförebyggande programmet är enligt vår mening otillräckligt i detta avseende.

Det ankommer på regeringen att vidta åtgärder med anledning av vad vi nu anför och återkomma till riksdagen med erforderliga lagförslag.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *familjens och skolans brottsförebyggande betydelse* att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju219, 1998/99:Ju904 yrkandena 2 och 4, 1998/99:Ju917 yrkande 1 och 1998/99:N329 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 1.

2. Samarbetet mellan myndigheter m.m. (mom. 2)

Gunnel Wallin (c) och Siw Persson (fp) anför:

Föräldrarnas personliga ansvar för att ge barnen en god uppväxt kan aldrig ersättas med offentlig service. Föräldrarna har ett stort ansvar för att ge bar-

nen de grundläggande värderingar som gäller i vårt samhälle. Även skolan har ett ansvar när det gäller t.ex. att påvisa konsekvenserna av våld och annan kriminalitet. Allmänt sett gäller att förebyggande insatser från skolans och de sociala myndigheternas sida har stor betydelse för att hindra att barn kommer snett i livet. Detta förutsätter att det finns goda förutsättningar för samarbete mellan dessa myndigheter. Även polisen måste självklart ta aktiv del i detta arbete. Det är därför av stor vikt att hinder av olika slag som minskar möjligheterna till samarbete kring barn med svårigheter undanröjs. Detta gäller t.ex. sekretessbestämmelserna men det kan också handla om att t.ex. de praktiska förutsättningarna behöver förbättras. Enligt vår mening bör ett utredningsarbete inledas som tar sikte dels på en utveckling av skolans och socialtjänstens förebyggande arbete bland barn och unga, dels på att undanröja de hinder som finns för samarbete mellan berörda myndigheter. Det ankommer på regeringen att låta utreda dessa spörsmål och sedan återkomma till riksdagen med erforderliga förslag.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *samarbetet mellan myndigheter m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju911 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 2.

3. Föräldrars skadeståndsansvar (mom. 3)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Många föräldrar tror att de inte kan bli skadeståndsskyldiga för skador som deras barn orsakar genom brott. Det kan heller inte anses allmänt känt bland personer som utsatts för brott av barn att de kan ha rätt till skadestånd av barnets föräldrar. Enligt vår mening behövs alltså en informationskampanj om föräldrars skadeståndsskyldighet. En positiv bieffekt av en sådan kampanj är att den med säkerhet skulle ha viss brottsförebyggande effekt. Det får ankomma på regeringen att se till att kampanjen kommer till stånd.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *föräldrars skadeståndsansvar*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju901 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 3.

4. Polisstöd åt föräldrar (mom. 4)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Enligt vår mening är det inte tillräckligt att polisen har möjlighet att köra hem ett barn som vistas i en olämplig miljö. Det finns andra situationer, t.ex. när föräldrarna beslutat att barnet skall vara hemma en viss tid, då föräldrar kan behöva myndigheternas bistånd. Införandet av en rätt till polisstöd i sådana situationer bör ses som ett komplement till det skadeståndsansvar

som åvilar föräldrar som brister i tillsynen. Den förbättrade föräldrakontroll som ett polisstöd skulle medföra skulle också verka brottsförebyggande. Enligt vår mening bör regeringen ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att närmare utreda förutsättningarna för polisstöd till föräldrar.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *polisstöd åt föräldrar*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju901 yrkande 2, 1998/99:Ju904 yrkande 3 och 1998/99:Ju917 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 4.

5. Påföljdsfrågor (mom. 5)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Enligt vår mening byggde 1998 års beslut om påföljder för unga lagöverträdare på den felaktiga utgångspunkten att det är lämpligt att det överläts åt socialtjänsten att ha hand om verkställighet av ungdomspåföljderna. Detta skall naturligtvis vara en uppgift för kriminalvården. Dagens ordning medför att ungdomarna lätt kan inbilla sig att samhället ser mildare på deras lagöverträdelser än på vuxnas. Detta i sin tur leder alltför ofta till att den unge inte i fortsättningen avstår från brott. Vi anser således att påföljdssystemet för unga lagöverträdare behöver en genomgripande översyn där utgångspunkten skall vara att verkställighet av påföljder också för unga skall ske inom kriminalvården. Detta innebär bl.a. att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten avskaffas, att den slutna ungdomsvården skall verkställas på särskilda kriminalvårdshem enligt särskilda för ungdomar anpassade regler och att samhällstjänst för ungdomar blir en självständig påföljd. Vidare bör nya påföljder som villkorligt fängelse, weekendfängelse och familjegruppskonferenser övervägas. Detsamma gäller frågan om halvtidsfrigivning vid fängelsestraff. Detta är ett omfattande lagstiftningsarbete som regeringen genast bör ta itu med. Med hänsyn till regeringens senfärdighet i fråga om försöksverksamheten med medling bör riksdagen besluta om tidpunkten för när arbetet skall vara klart. Regeringen bör alltså återkomma till riksdagen med ett förslag före utgången av år 2000.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *påföljdsfrågor*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju507 yrkande 2, 1998/99:Ju901 yrkandena 9–11, 1998/99:Ju904 yrkandena 7 och 30, 1998/99:Ju917 yrkandena 12–15 och 17–19 samt med avslag på motion 1998/99:A291 yrkandena 11 och 12 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 5.

Alice Åström (v) och Yvonne Oscarsson (v) anför:

Enligt vår mening fick 1998 års beslut om påföljder för unga lagöverträdare en olycklig inriktning med en större betoning av straff på bekostnad av vårdaspekten. Ungdomarna behöver emellertid i första hand vård och behandling som bör ske i socialtjänstens regi. Vid påföljdsbestämningen måste den individrelaterade behovsbedömningen vara avgörande. Samhället måste alltså i större utsträckning inrikta sina insatser på vård och behandling och mindre på ökad repression. Regeringen bör få i uppdrag att se över de nya reglerna och snarast återkomma till riksdagen med förslag med den inriktning vi här anvisat.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *påföljdsfrågor*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:A291 yrkandena 11 och 12 samt med avslag på motionerna 1998/99:Ju507 yrkande 2, 1998/99:Ju901 yrkandena 9–11, 1998/99:Ju904 yrkandena 7 och 30 och 1998/99:Ju917 yrkandena 12–15 och 17–19 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 6.

7. Registrering av barn under 15 år (mom. 6)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Det är inte tillfredsställande att en fjortonåring som grips av polisen kan synas ha ett fläckfritt förflutet trots att han gjort sig skyldig till omfattande brottslighet. Den möjlighet polisen har till registrering är otillräcklig bl.a. då den endast omfattar händelser inom den enskilda polismyndigheten. Det handlar inte heller om registrering av brottsmisstanke i egentlig bemärkelse utan om en brottsanmälan där en misstänkt gärningsman kan anges. Enligt vår mening bör minderåriga som misstänks för brott registreras i misstankeregistret så snart de övriga förutsättningarna för registrering i detta register är uppfyllda. Det ankommer på regeringen att lägga fram ett lagförslag i saken.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *registrering av barn under 15 år*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju901 yrkande 7, 1998/99:Ju904 yrkande 8, 1998/99:Ju917 yrkande 11 och 1998/99:Ub205 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 7.

8. Drogtest av barn under 15 år (mom. 7)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp) och Anita Sidén (m) anför:

Vi anser att verkningsfulla åtgärder måste till för att stävja narkotikamissbruket som kryper allt längre ned i åldrarna. En sådan åtgärd skulle vara att

införa en möjlighet till provtagning – blodprov och urinprov – också från barn under 15 år när narkotikamissbruk misstänks. Denna lagfästa möjlighet skulle komma till användning när barnet, eller dess föräldrar, inte vill medverka till provtagning. Syftet med provtagningen skulle vara att ge socialtjänsten underlag för en bedömning av vilka stödåtgärder som behövs i det enskilda fallet. Det är således inte fråga om en provtagning i bevisssyfte av den typ som är möjlig att genomföra på straffmyndiga personer med stöd av rättegångsbalkens regler. Regeringen bör få i uppdrag att lägga fram ett lagförslag för riksdagen med den inriktning vi här angett.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *drogtest av barn under 15 år*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju901 yrkande 8, 1998/99:Ju903 yrkande 2, 1998/99:Ju904 yrkande 13, 1998/99:Ju917 yrkande 3 och 1998/99:So372 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 8.

9. Häktade ungdomar på §12-hem (mom. 8)

Alice Åström (v) och Yvonne Oscarsson (v) anför:

Det är inte ovanligt att ungdomar under 18 år häktas. Samtidigt är häktesmiljön inte lämplig för denna grupp, och personalen har inte tillräcklig kunskap och kompetens för att bemöta ungdomarna på ett bra sätt. Den kompetensen finns däremot på §12-hemmen som också har resurser för och vana vid tvångsvis inlåsning. Det bör alltså vara möjligt att förvara häktade ungdomar på §12-hemmen. Enligt vår mening bör regeringen få i uppdrag att återkomma med ett förslag om särskilda häktesavdelningar på ett eller flera §12-hem.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *häktade ungdomar på §12-hem*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju907 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 9.

10. Föräldrarnas roll i domstolsprocessen (mom. 9)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anser:

Reglerna om föräldrarnas närvaro vid förundersökning och rättegång lider av flera brister. Reglerna beaktar inte tillräckligt föräldrarnas betydelse och ger socialtjänstens företrädare en alltför framskjuten roll. Föräldrar borde alltid, oavsett om de är vårdnadshavare, kallas till förhör som hålls med barnet under förundersökningen. Detsamma borde gälla vid rättegång. Det bör vara närvaroplikt för föräldrarna (eller annan vårdnadshavare) och någon ersättning för inställelsen bör då inte utgå. Närvaroplikten är enligt vår mening ett utflöde av rollen som förälder eller vårdnadshavare. Anledning saknas att avvakta det pågående utredningsarbetet. Regeringen bör alltså få i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med ett förslag.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

1998/99:JuU19

9. beträffande *föräldrarnas roll i domstolsprocessen*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju917 yrkandena 9 och 10 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 10.

Särskilt yttrande

Kia Andreasson (mp) anför:

Enligt min mening är familjen som institution ingen garant för att ge barn och ungdom en trygg uppväxt. Det förekommer tyvärr diverse övergrepp även inom familjen, vilka kan vara svåra att upptäcka. För utsatta barn är det av absolut nödvändighet att det inom kommunerna finns vuxna stödpersoner som i detta sammanhang har en stor brottsförebyggande betydelse. Det är därför av största vikt att det finns tillräckligt antal vuxna inom barnomsorgen, skolan, fritidsverksamheten och socialtjänsten som kan upptäcka barn som behöver stöd och hjälp och som har skyldighet att slå larm om de ser att barn inte mår bra.

Den slutsats jag drar är att familjen i normala fall har den brottsförebyggande funktion som utskottet hävdar, men många av de barn och ungdomar som hamnar inom rättsväsendet har inte haft familjer med förmåga att överföra normer och värderingar till sina barn. Det är därför livsviktigt för barnen att vi inte enbart litar till familjen utan också i det brottsförebyggande och normskapande arbetet lägger stor vikt vid andra vuxna i barnens närhet.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	4
Inledning.....	4
Brottsförebyggande åtgärder.....	4
Familjens och skolans betydelse, m.m.	4
Polisstöd åt föräldrar	7
Påföljdsfrågor.....	8
Övriga frågor.....	11
Registrering av barn under 15 år	11
Drogtest av barn under 15 år	13
Häktade ungdomar	14
Föräldrarnas roll i domstolsprocessen	15
Hemställan	15
Reservationer.....	17
1. Familjens och skolans brottsförebyggande betydelse (mom. 1), (m, kd).....	17
2. Samarbetet mellan myndigheter m.m. (mom. 2), (c, fp)	17
3. Föräldrars skadeståndsansvar (mom. 3), (m)	18
4. Polisstöd åt föräldrar (mom. 4), (m).....	18
5. Påföljdsfrågor (mom. 5), (m)	19
6. Påföljdsfrågor (mom. 5), (v)	20
7. Registrering av barn under 15 år (mom. 6), (m)	20
8. Drogtest av barn under 15 år (mom. 7), (m, mp)	20
9. Häktade ungdomar på §12-hem (mom. 8), (v).....	21
10. Föräldrarnas roll i domstolsprocessen (mom. 9), (m)	21
Särskilt yttrande.....	22